

Virginia Woolf

Diaris

Selecció de Gonzalo Torné
Traducció de Carlota Gurt

LA CARA
FOSCA
DE LES LLETRES

Virginia Woolf

Diaris

Selecció de Gonzalo Torné
Traducció de Carlota Gurt

Diaris

Virginia Woolf

Diaris

Traducció de Carlota Gurt Daví
Selecció, pròleg i textos complementaris
de Gonzalo Torné

CLUB EDITOR

BARCELONA

TAULA

Pròleg. *Gonzalo Torné*

Nota editorial

Dramatis personae

DIARIS

1915-1920

1915 — 1917 — 1918 — 1919 — 1920

1921-1925

1921 — 1922 — 1923 — 1924 — 1925

1926-1930

1926 — 1927 — 1928 — 1929 — 1930

1931-1935

1932 — 1933 — 1934 — 1935

1936-1941

1936 — 1937 — 1938 — 1939 — 1940 — 1941

Dimarts [18 de març, 1941]

Resums biogràfics

Notes

Índex de noms i obres de Virginia Woolf

PRÒLEG

Virginia Woolf va començar els seus diaris el 1915 i els va abandonar el 1941, el mateix dia que posava fi a la seva vida llançant-se al riu Ouse. Quan s'enfronta a la primera pàgina, Woolf ja ha deixat molta vida enrere (trenta-tres anys, concretament) i ha passat per moltes experiències: ha vist morir els pares, ha travessat l'adolescència i la joventut, s'ha format com a lectora, ha participat en el Grup de Bloomsbury, ha rebutjat la proposta matrimonial del seu amic Lytton Strachey, talentós i homosexual, ha vist com la seva germana Vanessa Bell fundava una família, ha superat diverses crisis suïcides, s'ha casat amb el prometedor Leonard Woolf, ha publicat una primera novel·la, les seves crítiques comencen a ser respectades i ha decidit emprendre amb el seu marit una aventura vital arriscada i estimulante: fundar una editorial, la futura Hogarth Press.

De manera que, tot i que Virginia Woolf va escriure en aquests diaris amb molta constància, les imponents gairebé tres mil pàgines que els componen no arriben a cobrir una vida sencera. Són les anotacions d'una dona madura que ha deixat enrere els anys de formació. Aquí —a l'habitació íntima que els diaris acostumen a oferir als seus lectors— no hi sentirem les primeres emocions de l'amistat, ni la revelació de la vocació artística, ni les excitacions socials i amoroses iniciàtiques, ni els primers passos en el camí de comprensió del món, ni tampoc els desenganys primerencs. Els diaris comencen en aquesta edat (a la meitat de la trentena) en què sovint ja hem

aconseguit fer-nos un lloc en la societat, un espai del qual ja no ens mourem i que ocuparem sense excessives alteracions; com si després de les explosions de la joventut ens deixéssim dur per una mena d'inèrcia, un joc de rutines. El diari comença just en el punt en què les vides solen perdre l'interès, o almenys la incandescència. El cas és que Virginia Woolf portava una doble vida, una existència secreta, la d'escriptora; i si a l'altura del 1915 la dona ja havia viscut molt, la novel·lista (i en cert sentit, també la crítica i l'editora) encara s'havia de fer: tot just empenia el vol. Tot i que tenim mostres molt primerenques d'escriptura de ficció (com un relat deliciós sobre una antiquària intrèpida), Woolf va ser una novel·lista de maduració tardana; cap al 1917, les obres per les quals l'aplaudirà el futur encara s'han d'escriure, de manera que els diaris ens acompanyen en la gestació completa de *La senyora Dalloway*, *Cap al far*, *Orlando* o *Una cambra pròpia*.

Un diari que es perllonga durant gairebé trenta anys pot assumir més funcions que la d'acompanyar l'escriptura pública (novel·les, contes i assajos); algunes d'aquestes funcions són especialitzades, d'altres sorgeixen de manera inesperada, i unes quantes s'abandonen per ressorgir anys més tard, o per no tornar mai més. Però encara que els diaris tenen molts tentacles, el seu centre rector està ben definit, i gairebé no es va alterar amb el pas de les dècades. Virginia Woolf no escrivia els seus diaris amb ambició literària, no esperava publicar-los com a tals; confiava a cegues en el valor literari de l'altre vessant de la seva escriptura íntima: la correspondència, a la qual va dedicar moltíssimes hores i molta obstinació (i on, segons Leonard Woolf, abocava moltes de les seves habilitats fabuladores). Tant és així que, quan *La senyora Dalloway* li semblava un esforç estèril i l'edifici sencer del seu estil una extravagància lírica, es consolava pensant que la gran obra amb la qual seduiria la posteritat seria una selecció de les seves cartes, especialment les que enviava als seus amics homes, cada cop més famosos (un tret que ella valorava molt), del Grup de Bloomsbury.

Woolf va disposar que els seus diaris fossin una pedrera d'anotacions per a un projecte amb el qual pretenia entretenir els anys de jubilació, un projecte que la mort va impedir que encetés: les seves memòries. Passats els setanta anys no creia que fos capaç de suportar la pressió d'organitzar i

sostenir una novel·la al cap, i després d'anys indagant literàriament en la memòria sabia massa bé que es tracta d'una facultat capritxosa i aleatòria, una mica mandrosa i imprevisible, que tendeix a deformar i estrènyer el passat supeditant-lo als interessos i les emocions del present. Així que en aquests diaris el lector trobarà allò que Virginia Woolf considerava que eren dipòsits de material en brut, acumulats gairebé diàriament després de prendre el te —una rutina a la qual es va aficionar tant que no és pas forassenyat imaginar que de vegades s'oblidava del propòsit principal de les memòries i valorava aquestes entrades per elles mateixes.

La supeditació dels diaris a un projecte artístic futur —que anava cobrant més importància social, històrica i cultural a mesura que creixia el prestigi dels seus propis llibres i de les carreres dels seus amics: Eliot, Keynes, Strachey, Forster...— els determina com a mínim de dues maneres diferents. En primer lloc, la prosa de Woolf, tan densa en intel·ligència, percepció i capacitat d'evocació com sempre, sembla més despenjada, sense por a les repeticions, menys continguda i exacta, lliure del deliciós escrúpol que es va imposar en les novel·les de no escriure ni una sola frase “morta”, corcada pels tòpics, la mentalitat gregària o les inèrcies gramaticals.

Però hi ha un aspecte més important que el descuit estilístic (tot i que potser seria més precís parlar d'una certa relaxació en la vigilància), que és com l'acumulació de material, la quantitat d'espai que li proporcionen milers de pàgines per matisar, contradir o aprofundir en els seus judicis sobre altres persones, permet que aparegui una altra Virginia Woolf. La veu narrativa de la novel·lista, amb aquella habilitat del tot inèdita (i de vegades gairebé diabòlica) per desplaçar el punt de vista, assenyalar graus emocionals per als quals encara no disposem de noms i recórrer el perímetre psicològic canviant d'uns personatges sobre els quals no es pretén establir cap judici definitiu, deixa aquí pas a una veu categòrica, d'opinions contundents, que transmet decepcions i entusiasmes de manera directa, i que pot ser àcida en la crítica, fins i tot cruel, com quan es dedica a animalitzar amics, rivals i criades. Sense deixar mai de ser intel·ligent, Woolf es permet ser crua, frívola, incisiva... i categòrica, com si en l'entrada que està escrivint hagués aconseguit aquesta classe de judici definitiu que la seva prosa novel·lística

sempre troba la manera de postergar en favor de noves modulacions. Llegint aquests diaris s'entén que l'artista més comprensiva d'Anglaterra fos també una de les dones més temudes d'Anglaterra.

A més de convertir-los en una pedrera de material per a les seves memòries, Virginia Woolf va prendre una altra decisió sobre aquests diaris: la de mantenir-ne allunyats l'“ànima” i l'“esperit”. Woolf torna diverses vegades a aquesta idea, i no sempre per dir exactament el mateix, tot i que la intenció sembla clara: per molt que tantes entrades estiguin plenes d'“interioritat”, d'apreciacions estètiques i valoracions morals, al darrere gairebé sempre hi ha una situació social —una visita, una festa, la publicació d'un llibre, una conversa, una topada, la descripció d'un paisatge, una ressenya... El llibre està ple d'“esperit”, de “ment” i d'“ànima”, però rares vegades sorprenem Woolf preguntant-se pel seu estat d'ànim o pel seu humor; la “interioritat” es manifesta com un seguit de reaccions (de vegades singularíssimes) a l'exterior. Per més lluny que la dugui l'examen subjectiu de les vivències (i, tractant-se de Virginia Woolf, pot arribar a ser llunyíssim), sempre troba l'agafador de l'experiència comuna, una mena d'assegurança per impedir que l'abstracció l'arrossegui i evitar el risc d'extraviar-se en la pròpia contemplació. En els anys centrals d'aquests diaris, les úniques reflexions que escapen a aquesta decisió són les que dedica a la seva obra (a les quals tornarem més endavant). La inclinació pels esdeveniments determina també l'atmosfera del llibre; Woolf no s'allunya mai gaire de les cases on viu, dels amics de sempre, de les festes pròximes, i converteix aquestes pàgines en la crònica d'una intimitat (o almenys d'una proximitat) social.

M'agradaria aturar-me una mica en els temes d'aquest diari que no acompanyen el lector durant tot el recorregut: els temes fugaços, els abandonats o nouvinguts. Entre els fugaços destaca el diari del 1917, escrit sota els efectes d'un greu brot depressiu, i que fins i tot podria considerar-se “terapèutic”. Woolf amuntega anotacions sobre el clima i la seva influència en la vegetació. Breus fagonades de precisió poètica que registren els passejos vacil·lants d'una convalescent, que no pretenen arribar molt lluny

sinó assentar la confiança amb passos curts i segurs. No tornarà a recórrer a aquest estil.

En l'últim terç dels diaris despunten temes nous, apareguts al dictat previsible de la biologia (malalties, envelliment i mort) i dels desencadenants imprevisibles de la història (la Segona Guerra Mundial). Aquests dos espais s'entrellacen en una atenció inèdita fins llavors als seus problemes depressius. La mort de familiars i amics va apartant la vida de Woolf dels agafadors socials habituals, mentre s'estreny el cercle de l'horror provocat per la més que probable invasió nazi (un amic diplomàtic va informar els Woolf del destí que reservava Hitler als jueus; decidits a evitar aquests patiments inhumans, van assajar almenys dues vegades com podien treure's la vida per ingestió de gas, estirats al garatge; fins i tot van arribar a discutir amb una certa intensitat sobre l'hora propícia: Leonard preferia la tarda, Virginia el matí), i que va ser causa directa de la decisió de suicidar-se. Aquesta doble pressió desencadena una observació més detallada (resolta sovint amb paràgrafs de gran expressivitat) dels seus problemes anímics, i esperona també una ponderació dels gairebé trenta anys de matrimoni, i d'aquesta manera apareixen algunes de les pàgines més crues i emotives del llibre.

Entre els temes abandonats o que van allunyant-se del primer pla hi ha la preocupació pels diners, l'activisme social (més aviat de baixa intensitat), els efectes de la Primera Guerra Mundial sobre la vida quotidiana i l'excitació amb l'editorial. Les anotacions sobre la guerra van morint amb els fets històrics, les visites a grups de conscienciació social es van espaiant fins a desaparèixer, i l'entusiasme per l'editorial sembla que es transformi, a mesura que Woolf es convenç de la qualitat del projecte literari que té entre mans, en una concentració atentíssima en les novel·les. Els beneficis que dona Hogarth Press permeten que es despreocupi dels diners i alliberi temps (en bona mesura gràcies a l'eficient disponibilitat del seu marit) per a la seva vocació principal: l'escriptura de novel·les, que anirà guanyant més i més espai en els diaris.

Sobre les anotacions de Virginia Woolf relatives a la seva ficció es podrien escriure desenes de pàgines, i com que ja sento la temptació

d'aturar-m'hi més temps del que és convenient, abordo la qüestió per un dels vessants més suggestius: la relació amb els comentaris valoratius que rep de les seves novel·les. I faig servir deliberadament una fórmula tan general ("comentaris valoratius"), perquè a Virginia Woolf li interessin (i als diaris hi reacciona per escrit) tota classe d'opinions: ressenyes, cartes, converses, insinuacions, comentaris al vol... Diries que gairebé els situava en pla d'igualtat, jerarquitzant més aviat per les preferències personals i el respecte variable que li despertés l'emissor; al cap i a la fi, una ressenya diu tant del llibre ressenyat com de la persona que l'ha llegit, i el crític que valora s'exposa a ser jutjat. Quan es tracta d'una ment tan viva com la de Woolf, es pot dir que aquest judici de tornada és gairebé inevitable.

La majoria de reaccions (que travessen pràcticament totes les emocions i conductes legals imaginables) són sucoses, i llegides una després de l'altra expliquen una història. No m'atreveixo a dir que és la història de qualsevol escriptor, però sí que és compartida per uns quants. El relat comença amb una escriptora incipient que busca el seu nom a les crítiques dels seus contemporanis, mirant d'avaluar si té talent i cap a on s'ha d'encaminar, i acaba amb una novel·lista segura de la naturalesa del seu talent (que coincideix amb el que més se li critica: el lirisme, la reticència a la narració, la tolerància moral per mor de la complexitat i la possibilitat de canvi, els espectaculars jocs amb el temps), desentesa de les opinions alienes, preocupada exclusivament de veure fins on pot arribar a còpia d'aprofundir en una manera d'escriure que és només seva; és algú que ja només espera de la crítica una sola cosa: la rendició. I amb una coda curiosa: en una de les últimes entrades dedicades a la recepció de la seva obra, després d'anys veient créixer les vendes, l'estima i el prestigi, Woolf intenta convence's, arran d'una sèrie de ressenyes negatives de crítics joves, que la seva posició en el llegat literari anglès és la d'una novel·lista extravagant, pastura de quatre erudits per generació. Un destí desmentit per l'afecte i l'atenció de diverses generacions de lectors.

Aquests *Diaris* encara ens ofereixen un banquet més saborós amb relació a les novel·les de Woolf: ens permeten accedir a moments privilegiats de la seva composició. L'escriptura d'una novel·la és irreductible a les explicacions,

és una tasca que pot ocupar sis hores al dia, vint-i-tants dies al mes, i perllongar-se durant molts anys: hores plenes d'idees, d'associacions, de reelaboracions en el pla verbal, imaginatiu, estructural... És una experiència que ha de travessar-se: l'única manera de llegir un llibre és llegir-lo, i l'única manera d'"entendre" com es va escriure una novel·la seria escriure-la, i mai escriurem *Cap al far*. Així i tot, Woolf ens ofereix aquí unes llambregades interessantíssimes (i gairebé en directe) a la seva cuina creativa. Són qüestions que costen molt de resumir, i és millor que el lector les descobreixi per si mateix, però el cert és que Woolf obre moltes perspectives: la formació de les primeres imatges, l'aparició dels personatges i les successives transformacions que pateixen, l'ús de leitmotivs, la trobada de la tècnica que dominarà cada novel·la en particular, les correccions (frase a frase) a la recerca de combinacions de paraules més vives i subtils, la reordenació del material cada vegada que canvia la disposició de la forma, la integració en el conjunt de les noves idees que van sorgint, com les experiències mundanes es filtren en el llibre (i com l'obra en marxa se'n protegeix), la relació que mantenen les novel·les precedents amb l'actual, com es posposen les ocurrències o fulguracions imaginatives que no hi ha manera de casar amb el que s'està escrivint... L'entusiasme inicial, la lluita per obrir més i més espais per escriure, els desànim, l'avorrim, els paranys, el laberint de les correccions, les ganes d'allunyar-se de tot i la convicció que no abandonaria el llibre per tots els diners del món, i les indescriptibles sessions de treball finals, els últims passos abans de poder dir que el llibre està a punt... Els diaris aborden totes aquestes perspectives, i el lector sospita que fa segles que els escriptors travessen les mateixes cambres, encara que siguin poques les vegades que algun s'hagi aturat a explicar-ho amb tant de deteniment.

He emprat més amunt la paraula "cuina" amb tota la intenció; primer perquè l'escriptura de Woolf s'assembla més a una cocció lenta dels ingredients en joc (transformacions, alquímies, revifalles) que a les severitats mecàniques que ressonen en la paraula "taller", però sobretot perquè de la lectura dels diaris es desprèn que l'escriptura de Woolf no consistia a aplicar regles i models exteriors inventats pels seus predecessors, d'eficàcia provada, sinó a permetre que el "material", partint d'una versió molt temptativa i

incipient (la textura de les primeres idees), es desenvolupés al seu ritme i segons la seva pròpia força. Observar moments privilegiats del creixement interior que porta cadascuna de les novel·les de Woolf a llocs on la literatura universal no havia estat mai constitueix un dels grans al·licients d'aquesta compilació.

Però tornem al propòsit inicial de Virginia Woolf: la pedrera de vivències a partir de la qual elaborar unes memòries. Amb aquest projecte en ment, Woolf s'ocupa als diaris de moltes de les coses que passen al seu voltant: comenta les notícies de la premsa, registra els actes socials, consigna les seves lectures, anota les preocupacions familiars i aixeca acta dels progressos de l'editorial... Però per sobre de totes aquestes anotacions destaquen els vius retrats que fa dels amics; tant és així que, en veure la facilitat amb què el seu talent s'adaptava a aquesta tasca, Woolf va permetre que un projecte secundari acompanyés el principal i va fantasiejar amb la publicació d'una sèrie de perfils biogràfics dels seus amics vius. Qui conegui les novel·les de Woolf no podrà deixar de sorprendre's de com són de diferents aquests retrats de la seva ficció, i al mateix temps de com els vius acaben produint un efecte semblant al de personatges imaginaris com la senyora Dalloway o Lily Briscoe.

Ja des de bon començament, l'aproximació de Woolf als seus personatges "vius" sembla molt diferent de les seves maneres habituals: els aborda de manera directa i contundent. Cada entrada, per perspicaç que sigui, per complexa que sigui l'emoció que tracti (estima, rivalitat, gelosia...), sembla la definitiva; és igual que es tracti d'un vell amic com Lytton, d'un escriptor admirat com Forster, d'una jove relació com T. S. Eliot, d'una rival com Mansfield, d'una amant com Vita Sackville-West, d'una relació cordial com la que tenia amb Keynes o d'una ment davant de la qual cal estar alerta, com la de Russell. Woolf els aplica a tots la mateixa tècnica —fins i tot a la seva sogra—: permet que arribin al paper idees i emocions filles del moment, de les circumstàncies, d'un humor fugaç o del pur caprici... de manera que tot sovint el que ha dit a l'entrada precedent queda matisat o alterat, sense que li importi contradir-se. ¿No són diverses, canviants i contradictòries, les idees i les emocions que ens desperten les persones que

ens interessen? ¿No ens interessen precisament perquè les volem conèixer millor, opinar-ne més, veure-les des de diversos angles, de vegades insospitats? Si ens concentrem en una sola entrada els relats semblen il·luminats per una llum molt crua, però si atenem al conjunt de la sèrie elaborada durant dues o tres dècades les figures tendeixen a desdibuixar-se, van acumulant capes i estrats de complexitat. Podríem afirmar que en aquests diaris el pas del temps és qui s'ocupa de la feina de la qual s'encarrega Woolf paràgraf a paràgraf a les novel·les: s'hi fonen la diarista i la novel·lista. O dit d'una altra manera: ¿com podríem no reconèixer, en l'examen d'unes emocions per a les quals no tenim encara nom i en les seues alteracions de la coloració moral, els elements distintius de les indispensables novel·les de Virginia Woolf?

GONZALO TORNÉ

NOTA EDITORIAL

Aquesta antologia dels diaris de Virginia Woolf parteix dels cinc volums de l'edició crítica de *The Diary of Virginia Woolf*, a cura d'Anne Olivier Bell (Harcourt Brace & Co., 1977-1984).

Per facilitar l'aterratge en el complex entramat de relacions que conformen una vida, oferim tres peces complementàries: a més de la taula dels noms i abreviatures més recurrents ("Dramatis personae", p. xxi), la semblança dels personatges principals ("Resums biogràfics", p. 481) i un cos de notes que, sense ser exhaustiu, hem intentat que servís de company de viatge generós i agraït.

Convé assenyalar que totes les entrades s'han conservat en la seva forma íntegra, sense tall ni cosit de cap mena: creiem que el moviment imaginatiu de l'autora és tant o més eloqüent que els temes que aborda i per això s'ha de poder desplegar en tota la seva amplitud.

Pel que fa a les grafies, el criteri general ha sigut respectar l'ús de xifres i abreviatures i l'ortografia vacil·lant dels noms, pròpies de l'escriptura desimbolta i apressada d'un diari; però no hem dubtat a desplegar o regularitzar alguna forma quan ens ha semblat que la claredat s'havia d'imposar. En els casos comptats en què hem jutjat necessari afegir alguna indicació al cos del text hem fet servir els parèntesis quadrats.

LES EDITORES

DRAMATIS PERSONAE

Adrian o A.	Adrian Stephen
Angelica	Angelica Bell (Garnett de casada)
Bob	Robert Calverly Trevelyan
Bunny	David Garnett
Carrington	Dora Carrington
Clive	Clive Bell
Dadie	George W. Rylands
Desmond	Sir Desmond MacCarthy
Duncan	Duncan Grant
Ethel	Ethel Smyth
Francis	Francis Birrell
Goldie	Goldsworthy Dickinson
Harold	Sir Harold Nicolson
Helen	Helen Anrep
Hope	Hope Mirrlees
James	James Strachey

John	John Lehmann
Ka	Katherine Cox
Katherine o K. M.	Katherine Mansfield
L.	Leonard Woolf
Lytton	Lytton Strachey
Mary	Mary Hutchinson
Maynard o J. M.	John Maynard Keynes
Morgan	E. M. Forster
Murry	John Middleton Murry
Nessa	Vanessa Bell
Ottoline o Ott.	Lady Ottoline Morrell
Quentin	Quentin Bell
Ralph	Ralph Partridge
Raymond	Raymond Mortimer
Roger	Roger Fry
Saxon	Saxon Sydney-Turner
Sybil	Lady Colefax
Tom	T. S. Eliot
Vita	Vita Sackville-West
W. L.	Wyndham Lewis

DIARIS

1915-1920

Quan, l'1 de gener de 1915, Virginia Woolf comença a escriure el seu primer diari de maduresa, encara no fa tres mesos que ella i el seu marit, "un jueu escurat", com l'havia definit ella mateixa, viuen en unes habitacions llogades a Richmond, un poble del sudoest de Londres. Busquen tranquil·litat perquè acaben de sortir d'un daltabaix important: el 1913, després d'acabar The Voyage Out, la seva primera novel·la, Virginia Woolf havia patit una crisi nerviosa i havia intentat suïcidar-se. A penes recuperada, s'ha posat a escriure la seva segona obra, Night and Day (1919), i el matrimoni madura el projecte de comprar-se una casa al poble i fundar una editorial.

Però l'embranchida s'estronca de seguida: al febrer ella torna a patir una crisi que la deixa convallescent durant més de dos anys, i els diaris emmudeixen. En aquest silenci passen unes quantes coses determinants. El març del 1915, mentre The Voyage Out arriba a les llibreries, els Woolf compren Hogarth House, a Richmond mateix, i se n'hi van a viure. L'1 de febrer del 1916 contracten com a criades residents Lottie Hope i Nelly Boxall, dues persones que marcaran la seva vida domèstica durant molts anys. I la primavera del 1917 instal·len una impremta a la sala de casa, amb la qual estampan, aquell mateix juliol, el llibre fundacional de Hogarth Press: Dos relats —un de cadascun d'ells.

Woolf no reprèn els diaris fins al final del procés de recuperació, l'agost del 1917, i ho fa instal·lada a Asheham, una casa de camp del comtat de Sussex. És la zona on els Woolf estiuejaran tota la vida (primer a Asheham i més endavant a

Monk's House) i on hi ha Charleston Farmhouse, la casa on s'està Vanessa Bell, germana i amiga íntima de Woolf, amb el seu amant Duncan Grant, però també amb el seu marit, Clive Bell, i els dos fills que té amb ell, Julian i Quentin.

A partir de la tardor del 1917, amb la tornada a Londres, els diaris comencen a perfilar el cor de la vida de Woolf: per damunt de tot, els seus amics íntims del grup d'intel·lectuals de Bloomsbury, els llocs on es troben i les activitats que comparteixen, com les sessions del Memoir Club, en què s'expliquen records que no han posat mai per escrit. Però també l'activitat política de Leonard Woolf, pacifista i progressista (The New Statesman, els Webb i la Societat Fabiana, les comissions del Partit Laborista, Wells i l'associació precursora de la Societat de Nacions), les crítiques literàries d'ella per al Times Literary Supplement, que feia anys que li havien procurat reconeixement públic, i el seu entorn feminista, vinculat principalment a la Women's Co-operative Guild, l'Agrupació de Dones.

Tot això amb la presència constant de la guerra, que el gener del 1915 entrava en el seu cinquè mes.

1915

Divendres 1 de gener

Per començar aquest diari com cal, hauria d'arrencar el darrer dia de l'any passat, quan, a l'hora d'esmorzar, vaig rebre una carta de la senyora Hallett. Deia que havia hagut d'acomiarar la Lily tot d'una a causa del seu mal comportament. Ens vam imaginar, és clar, que es referia a un cert tipus concret de mal comportament; a un jardiner casat, m'aventuraria a dir. Les especulacions ens van incomodar als dos tot el dia. Ara al matí he tingut notícies de la mateixa Lily. M'escrivi en un to ben calmat per dirme que se n'ha anat perquè la senyora Hallett l'estava "insultant", que després de donar-li un dia i una nit lliures ella havia tornat a dos quarts de nou del matí i que això no era "prou d'hora". ¿Quina és la veritat? Aquesta, diria: que la senyora H. és una dona vella i malcarada, meticulosa i, com ja sabíem, tirànica amb el servei; i que la Lily, francament, no tenia cap mala intenció. Però li he escrit demanant-li detalls: una altra senyora en vol referències de seguida. Després he hagut d'escriviure a la senyora Waterlow per les despeses d'escurar la xemeneia que ens han encolomat, una carta com aquesta et surt de natural si ets de caràcter fort, però no si ets de caràcter dèbil. I després, amb fred i pluja, ens hem afanyat cap a la Cooperativa per queixar-nos de la comptabilitat. El director és un jove lànguid i avorrit, que es repetia més que no pas es defensava. Tornant cap a casa hem sentit "vaixell de guerra britànic..., vaixell de guerra britànic", i ens hem assabentat que han

enfonsat el Formidable al Canal. Anit les campanades de Cap d'Any no ens van deixar dormir. D'entrada em vaig pensar que repicaven per una victòria.¹

Dissabte 2 de gener

Aquesta és la mena de dia que escolliria si fos possible triar un dia mitjà com a mostra de la nostra vida. Esmorzem; m'entrevisto amb la senyora Le Grys.² Es queixa de la gana desmesurada dels belgues i de la seva predilecció pels aliments fregits amb mantega. "Aquests no donen mai res", ha comentat. El comte, que va sopar amb ells per Nadal, va insistir, després del porc i el gall dindi, que volia una tercera carn. De manera que la senyora Le G. espera que la guerra s'acabi aviat. Si mengen així a l'exili, ¿com deuen menjar a casa?, es pregunta. Després, L. i jo ens instal·lem a escriure les nostres coses. Ell acaba la ressenya dels contes populars, i jo faig unes quatre pàgines de la història de la pobra Effie;³ dinem; llegim els diaris i convenim que no hi ha res de nou. Llegeixo *Guy Mannering* vint minuts al pis de dalt, i després traiem el Max a passejar. A mig pont ens trobem que ens barra el pas el riu, que ha crescut força, amb la seva mica de flux i reflux, com el batec d'un cor. En efecte, al cap de cinc minuts, la carretera per la qual havíem vingut la travessava un corrent d'uns quants centímetres de profunditat. Una de les coses estranyes dels afores és que les casetes vermelles més infames sempre estan llogades, i que no tenen mai cap finestra oberta ni desencortinada. Em penso que la gent està orgullosa de les seves cortines, i que hi ha una gran rivalitat entre els veïns. Una casa tenia unes cortines de seda groga, amb encaixos de randa. A dins, les habitacions deuen estar en la penombra; i suposo que deuen fer una olor rànica de carn i éssers humans. Crec que tenir cortines és un senyal de respectabilitat; la Sophie hi insistia sovint.⁴ I després he fet les compres. El dissabte a la tarda és la gran tarda per anar a comprar; alguns taulells estan assetjats per tres fileres de dones. Jo sempre trio les botigues buides, on suposo que dec pagar entre mig penic i una lliura de més. I després hem pres el te, amb mel i crema; i ara L. està passant a màquina l'article; llegirem tot el vespre i a dormir.

Dissabte 9 de gener

A les dues de la matinada, diverses gavarres amarrades al riu s'han deixat anar. Una s'ha estavellat contra el pont de Richmond i ha arrencat un bon tros d'una de les arcades de pedra; les altres s'han enfonsat o han tirat corrent avall. Tot això ho explico no perquè hàgim vist o sentit res, sinó perquè aquesta tarda ens hem adonat que el pont estava malmès quan passejàvem cap a Kingston. La pedra és més groga per dins que per fora, de manera que encara es nota més. Hem fet una passejada ben agradable. Els camps lilosos dels afores de Kingston m'han recordat una mica Saragossa. Té un aire estranger, una ciutat retallada contra la posta de sol on s'arriba per un camí fressat a través d'un camp. Em pregunto per què l'instint em diu que faig un elogi absurd de Kingston quan dic que sembla una ciutat estrangera. Al camí de sirga ens hem trobat una llarga filera d'imbècils i els hem hagut d'avançar. El primer era un jove molt alt, prou estrany per haver-se'l de mirar dos cops, però res més; el segon arrossegava els peus i mirava cap a un costat; i aleshores t'adonaves que tots els de la llarga filera eren unes criatures idiotes i llastimoses que arrossegaven els peus desesmat, sense front ni barbata, i amb un somriure d'imbècil, o una mirada d'una desconfiança salvatge. Era absolutament horrible. Sens dubte, els haurien de matar. A Kingston hem trobat un mercat, com si fos Marlborough. Hi hem comprat una pinya per 9d.* L'home ens ha dit que li havien madurat a les mans i que, com que esperava un altre carregament per barco dimarts, les havia de malvendre. Ens hem pres un te dolent en un lloc molt pretensiós. Hem tornat en tren amb un treballador i dos nens petits. El treballador ens ha començat a explicar l'escàndol amb el contracte de la carn de Lyons; també ens ha explicat que pertany al departament de vol de Hounslow. Era molt llest, hauria de ser membre del Parlament o periodista com a mínim. He vist que citen Will Vaughan al *Times* dient que els professors desatenen la gramàtica de les llengües modernes i parlen massa d'estil i literatura; però que res no enforteix tant el caràcter i el pensament com la gramàtica. Molt propi d'ell!⁵

Dimecres 13 de gener

He provocat una petita discussió (amb L.) aquest matí en intentar fer-me l'esmorzar al llit. Crec, però, que les bondats d'aquesta pràctica faran que s'imposi; sempre que trobi la manera de desempallegar-me de les closques dels ous. Aquest matí, L. ha anat a les oficines del *New Statesman* amb el seu article. Jo he dinat aquí, i després he anat a la Days a procurar-me més llibres. A les quatre de la tarda, la Days és el refugi de les senyores modernes, que volen que els diguin què han de llegir. No he vist mai un grup de criatures més menyspreables. Arriben embolicades amb pells com foques i perfumades com civetes, es rebaixen a deixar algunes novel·les sobre el taulell i després demanen lènguidament si hi ha *res* d'entretingut. El personal de la Days són els homes més humils i servils que hi ha: arrossegueu les velles comtesses i les milionàries joves i tibades al seu darrere. Sempre amb deferència i amb profusió de "respectables senyores". El West End de Londres em produeix aversió; miro dins dels automòbils i hi veig prohoms grassos, com joies ufanoses en caps de setí. Ara, les tardes tenen un aire esvaït i allargassat, com si no fos ni hivern ni primavera. He tornat a l'hora del te. Ha arribat L.: ha vist Gordon Square i el Maynard (que diu que l'economia alemanya s'enfonsa), i el Saxon, que s'està recuperant de la grip. L. tenia mal de cap, així que, en lloc d'anar a la reunió de la Cooperativa, ens hem quedat a casa.⁶

Dilluns 18 de gener

Aquest matí encara estàvem força sota la influència de la Marjorie.⁷ Al costat s'han passat la nit (semblava) carretejant caixes. A l'inquilí li ha tornat la dona de Nova York. Aquesta tarda ens hem arribat fins a les cases de Mecklenburgh Square, cosa que ens ha portat a una llarga discussió sobre el nostre futur i a tornar a fer un càlcul d'ingressos. El futur és fosc, cosa que, al capdavant, crec que és el millor que pot ser el futur. L. ha anat a visitar els Webb, i jo he tornat cap a casa.⁸ No ha passat res digne de ser anotat, tret que, quan començava aquesta pàgina, L. m'ha dit que ha decidit renunciar a l'encàrrec d'escriure el llibret sobre l'arbitratge, i ara he de deixar aquest diari i discutir amb ell aquest disbarat. Tot plegat és culpa, en part, del meu costum egoista de parlar sempre de l'argument del meu llibre. Vull saber què

es pot dir *en contra* de totes les formes d'activitat, i aleshores acabo dissuadint L. de fer la seva feina, per bé que en realitat no parlo per mi mateixa sinó per l'Effie. Per descomptat, és absolutament necessari que L. faci aquesta feina, que podria ser magnífica.⁹

Dimarts 19 de gener

La melancolia de L. persisteix, fins al punt que aquest matí m'ha dit que no podia treballar. En conseqüència, ha estat un dia força melancòlic. A fora el dia és molt fred i també molt gris. A la tarda hem passejat pel parc de Richmond; els arbres eren tots negres, i un cel feixuc cobria Londres; però hi ha prou color perquè avui fos encara més bonic que els dies clars, trobo. El cérvol s'adiu del tot amb les falgueres. Però, com deia, L. estava melancòlic. L'únic que puc fer és desdir-me de tot el que vaig dir, i dir el que penso de debò. Escriure novel·les és un mal costum —falseja la vida, em sembla. Ara bé, després d'elogiar molt sincerament durant cinc minuts el que escriu, L. m'ha dit: "Para", de manera que he parat, i aquí s'ha acabat el tema. Quan analitzo el seu estat d'ànim, l'atribueixo en bona part a la manca de confiança en les seves aptituds per escriure; com si, després de tot, no fos escriptor; sent com és un home pràctic, la seva melancolia arriba més al fons que la melancolia assimilada només a mitges de la gent més conscient de si mateixa com el Lytton, Sir Leslie o jo. No s'hi pot discutir.¹⁰

Bé, estic llegint *L'idiota*. Tot sovint l'estil se'm fa insuportable; alhora, em sembla veure en ell la mateixa mena de vitalitat que tenia Scott; només que Scott es limitava a fer persones normals i corrents formidables, i D. crea prodigis, amb cervells molt subtils i patiments aterridors. Potser la similitud amb Scott radica, en part, en l'estil desimbolt i lliure de la traducció. També estic llegint Michelet, obrint-me camí amb penes i treballs per la lúgubre edat mitjana; i la vida de Fanny Kemble. Ahir, al tren, vaig llegir *The Rape of the Lock*, que em sembla "suprem" —gairebé sobrehumà de tan bonic i brillant—; realment costa de creure que es puguin escriure coses així. Em penso que algun dia escriuré un llibre sobre "excèntrics". La senyora Grote en serà una. Lady Hester Stanhope. Margaret Fuller. La duquesa de Newcastle. ¿La tia Julia?

Dissabte 23 de gener

Va valer molt la pena escoltar els fabians, i veure'ls encara més.¹¹ La senyoreta Atkinson es va esplaiar xerrotejant sobre la pau: vaig ser capaç d'entendre en tot moment el que deia i, en general, de refutar-ho; així que em penso que devia ser molt fluix. El més interessant va ser observar la senyora Webb, asseguda a taula com una aranya feineria, teixint incessantment la seva teranyina (un joc de paraules!). La sala estava plena de dones serioses i apagades, a casa les troben “estranyes” i elles ho celebren; i de joves esgrogueïts, de nassos amples i caps tofuts amb trajos marrons de tweed. Tots tenien un aspecte poc saludable, singular, impotent. Del que es va dir, l'únic que va valer la pena va venir de l'Squire, que duia una camisa blau cel i cultivava una aparença divertida. Va dir que tot plegat era molt insuls i sensat —i tenia raó—; la idea que aquelles dèbils teranyinaires puguin repercutir en el destí de les nacions em sembla extravagant. Però va valer la pena anar-hi: ara em declaro fabiana. Ens vam quedar a Richmond tot el dia. Vam passejar riu amunt, i ens va sobresaltar la caiguda sobtada d'una allau de neu des d'una teulada. Feia un dia molt fred i boirós. La Jean ens va demanar que anéssim a sentir cantar uns membres del Destacament d'Ajuda Voluntària; però després del te la llar de foc era massa temptadora. L'Oliver i la Ray van sopar amb nosaltres.¹² L'Oliver com sempre, de metxa curta i bastant de mala lluna. La Ray, ferma, capaç, reconfortant. Vam parlar de la guerra i de la Marjorie. “No suportó pensar-hi. És massa revoltant.” O. tremolava després de dir que, evidentment, M. ha de viure amb el Jos. sent com és la seva amant. La Ray diu que divideix el món entre les persones que són prou maques per enamorar-se'n i les que no ho són; la Marjorie no ho és. Pensen que està enamorada, però també que està enamorada del dramatisme de la situació. Comparteixen també els nostres temors, però estan d'acord que en el cas d'ella qualsevol cosa és millor que res.

Divendres 29 de gener

¿Hauria de dir “Avui no ha passat res”, com solíem escriure als nostres diaris quan se'ns començaven a morir? No seria cert. El dia sembla un arbre desfullat: té tota mena de colors, si te'l mires de prop. Però amb el contorn a

penes basta. Hem treballat; després de dinar hem caminat riu avall, fins al gran edifici medieval que es fica dins el riu —crec que és un molí enorme. I hem tornat d'hora perquè L. pogués prendre el te abans de marxar cap a la reunió del comitè a Hampstead.¹³ Després he sortit a comprar menjar i no he vist res de gaire interès. Però el fet destacat del dia ha sigut una mena de vaga incomoditat, causada pel caràcter excèntric de la nova minyona, la Maud. Quan li parlen, s'atura en sec i mira el sostre. Irromp a l'habitació “només per saber si són aquí”. És una dona cantelluda d'uns quaranta anys que mai no s'està gaire temps enlloc. Crec que viu amb por d'alguna cosa. Col·loca els plats amb un sobresalt. La senyora Le Grys diu que les peculiaritats de la Maud la faran parar boja. Ara acaba d'informar-nos que és filla d'un coronel. Estic convençuda que té el cervell ple de fantasies, pobra criatura; res no em sorprendria. La qüestió és només com s'ho manega per existir.

Diumenge 31 de gener

Ai, estimat! Ens hem barallat gairebé tot el matí! Era un matí preciós i ara se n'ha anat a l'Hades per sempre, marcat amb els senyals que li ha deixat el nostre mal humor. ¿Qui ha començat? ¿Qui ha continuat? Només Déu ho sap. Sí que diré una cosa: jo exploto i L. crema per dins. Ara bé, tot d'una ho hem arreglat (però el matí ja se n'havia anat en orris), i després de dinar hem passejat pel parc, hem tornat passant per davant de Hogarth i hem intentat convence'ns de no quedar gaire decebuts si no l'aconseguim. De tota manera, ni tan sols dona al parc. Després del te, com que no ha vingut ningú (a penes hem vist ningú aquesta setmana), he començat *The Wise Virgins*, i me l'he llegit d'una tirada fins a l'hora d'anar a dormir, moment en què l'he acabat.¹⁴ Opino que és un llibre notable; amb algunes parts molt dolentes i d'altres d'excel·lents. Un llibre per a escriptors, trobo, perquè potser només una persona que escriu pot veure perquè les parts bones són boníssimes, i per què les parts molt dolentes no són dolentíssimes. A mi em sembla que té el material de vint *Duke Jones*, tot i que hi ha píxies que farien empal·lidir la senyoreta Sidgwick. M'ha fet molt

contenta llegir-lo. M'agrada la vessant poètica de L., que té una mica ofegada entre informes per al govern i organitzacions.

Dissabte 13 de febrer

Aquest matí ha caigut un bon xàfec. Estic segura que per més anys que continuï amb aquest diari no trobaré mai un hivern que superi aquest. Sembla que hagi perdut qualsevol mena d'autocontrol. Hem escrit; després de dinar L. ha anat a la biblioteca, i jo a un concert al Queen's Hall. He trobat l'Oliver Strachey, plantat allà al vestíbul com tot un Strachey, perquè no li agrada estar-se a dins assegut esperant que comenci la música. He tingut la sort d'aconseguir un bon lloc, perquè la sala estava gairebé plena; i ha estat un concert diví. Però una de les coses que he decidit mentre l'escoltava (costa no pensar en altres coses) és que totes les descripcions de la música no valen gaire res i són més aviat antipàtiques; es tendeix a un to històric i a dir coses que després lamentes haver dit. Han tocat Haydn, la número vuit de Mozart, un Concert de Brandenburg i la Inacabada. Diria que no han tocat gaire bé, però la melodia fluïa divinament. M'ha sobtat la raresa de tot plegat: aquella capsula de pura bellesa posada enmig dels carrers de Londres, i la gent, tots amb un aspecte ben vulgar, apinyant-se per escoltar-ho, com si al capdavant no fossin vulgars, o tinguessin l'ambició de ser alguna cosa millor. Al meu davant hi havia Bernard Shaw, s'ha convertit en un home gran i benevolent de cabells blancs, i a baix, prop de l'orquestra, hi havia Walter Lamb, brillant amb la seva calvície d'alabastre com una font de marbre. M'han fastiguejat un noi i una noia al costat meu que han aprofitat la música per fer manetes, llegien *A Shropshire Lad* i observaven unes il·lustracions infames.¹⁵ Altres persones menjaven xocolata i feien boletes amb el paper de plata. He anat al lavabo a l'estació de metro i hi he trobat una petita reunió en marxa en aquell catau de castedat. Una dona gran tenia una gossa enorme que bevia aigua d'un vas llarg, i les filles hi passaven la tarda de visita, i totes hem estat molt amables en aquell entorn insòlit; he pensat que era molt sensat no mostrar un pudor fals. M'he trobat amb L. a l'Spikings i hem pres el te, estàvem molt contents; hem fet una parada a Earls Court i hem passat per casa la seva mare, però havia sortit.

Ens han conduït a una sala d'estar de sostres altíssims, on hi havia una vella migrada enmig de la penombra, asseguda a la vora d'un sofà. No hauria pogut ser més desolador. El *Times* li ha donat un altre llibre de viatges a l'Índia a L. Ara que ja s'havia fet a la idea que l'havien despatxat.